

Svet, region

SUD I TUŽILAŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

PRILIKA ZA ŽRTVE

Refik Hodžić *Kancelarija registrara za ratne zločine i organizovani kriminal, Rukovodilac Odseka za javno informisanje*

Brutalnost zločina za koje se optužuje Šimšić, nažalost, zajednička je ogromnoj većini predmeta koji će se naći pred Sudom Bosne i Hercegovine u godinama i decenijama pred nama. Ali, to nije i jedina zajednička okolnost koja ovaj predmet čini odgovarajućom ilustracijom kompleksnosti procesa kažnjavanja ratnih zločina u zemlji sa preko 10.000 krivičnih prijava za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

Čitanjem optužnice Bobanu Šimšiću, bosanskom Srbinu optuženom za progon bošnjačkih civila iz Višegrada tokom 1992. godine, 14. septembra počelo je prvo suđenje za ratne zločine na Sudu Bosne i Hercegovine.

Četrdesetdvo godišnjeg Šimšića optužnica tereti da je kao pripadnik paravojske formacije Milana Lukića ubijao, silovao, mučio i premlaćivao bošnjačke civile iz Višegrada i okolnih sela, učestvujući tako u sistematičnoj i rasprostranjenoj kampanji srpskih vlasti koja je za cilj imala uklanjanje Bošnjaka sa tog područja.

Između ostalog, u optužnici se tvrdi da je Šimšić u noći 28. juna 1992. godine, zajedno sa Milanom Lukićem, usmrtio Ibru Šabanovića. Šabanovića, koji je zajedno sa stotinama drugih bio zatočen u Osnovnoj školi „Hasan Veletovac“, Lukić i Šimšić su izveli u hodnik iz jedne od učionica. Milan Lukić ga je u hodniku zaklao dok ga je Šimšić držao za glavu, a zatim su njegovu odsječenu glavu ubacili među ostale zatvorene civile.

Uz to, optužba tvrdi da posjeduje dokaze da je Šimšić tokom druge polovine juna 1992. godine svakodnevno u noćnim satima izdvajao djevojke i mlađe žene zatočene u prostorijama Osnovne škole „Hasan Veletovac“ i odvodio ih kako bi ih sam i zajedno sa drugim pripadnicima srpske vojske silovao, ili radi podvođenja drugima i pri tome ih premlaćivao i ponižavao.

Brutalnost zločina za koje se optužuje Šimšić, nažalost, zajednička je ogromnoj većini predmeta koji će se naći pred Sudom Bosne i Hercegovine u godinama i decenijama pred nama. Ali, to nije i jedina zajednička okolnost koja ovaj predmet čini odgovarajućom ilustracijom kompleksnosti procesa kažnjavanja ratnih zločina u zemlji sa preko 10.000 krivičnih prijava za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

Šimšić na najbolji način ilustruje šta za Bosnu i Hercegovinu znači osposobljavanje domaćih pravosudnih institucija za pravedno procesuiranje ratnih zločina, stalnih institucija bez određenog roka trajanja koji je umnogome oblikovao rad Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u Hagu. Ovaj predmet pokazuje i djelotvornost pristupa zajednici usvojenog na Sudu BiH i u Posebnom odjelu za ratne zločine Tužilaštva Bosne i Hercegovine. Pristupa jedinstvenog po svojoj otvorenosti prema žrtvama i njihovom aktivnom uključivanju u proces istrage i pretpretresnog postupka.

Boban Šimšić, iako bravar po struci, sve do 2003. godine radio je kao policajac u Višegradu, prošavši prethodno sve provjere Međunarodne policije Ujedinjenih naroda (UN IPTF) i dobivši njen certifikat namijenjen policajcima koji, prema međunarodnim normama, ispunjavaju sve uslove za takvu dužnost. Po definiciji posla kojim se bavio, Šimšić je trebao pružati ličnu sigurnost građanima Višegrada uključujući i Bošnjake, povratnike u grad i okolna sela. Ne pokušavajući analizirati njegovu motiviranost da predano i profesionalno obavlja takve poslove i štiti ljude koje je, prema optužnici, pomogao protjerati tokom 1992. godine, teško je ne primijetiti da je samo njegovo prisustvo u višegradskoj policiji mnoge Bošnjake odvratilo od povratka.

Iz udruženja „Žene žrtve rata“, oko kojeg se okuplja veliki broj žena iz istočne Bosne, silovanih i zlostavljanih tokom sukoba u Bosni i Hercegovini, apelirali su nebrojeno puta da se osobe osumnjičene za ratne zločine uklone iz policije. Članice ovog udruženja redovno su u javnost izlazile sa primjerima policajaca na dužnosti u povratničkim naseljima za koje su tvrdile da su bili umiješani u najteže ratne zločine. Šimšić je bio među njima. Ukonjen je tek kada je postalo jasno da protiv njega postoji predmet kantonalnog tužilaštva u Goraždu za koji je Tribunal u Hagu izdao oznaku „A“, potvrdu da protiv osumnjičenog postoji dovoljno dokaza koji bi opravdali njegovo pritvaranje.

Šimšićev primjer na najbolji način oslikava situaciju u Bosni i Hercegovini. Širom zemlje ljudi odgovorni za ratne zločine, od onih koji su ih osmišljavali, podstrekavali i organizirali, do onih koji su ih direktno činili, ubijali, silovali, mučili, premlaćivali, progonili i pljačkali, danas imaju ogroman uticaj u lokalnim zajednicama.

Oni su vodeći ljudi politike i lokalne uprave, policajci, direktori banaka, lokalni moćnici i novopečeni „biznismeni“, sportski radnici, urednici... Njihov uticaj na odnose u zajednici je ogroman, a oni sami su umreženi u strukture koje su im do sada osiguravale nekažnjivost i kontrolu nad političkim procesima, finansijskim tokovima i drugim polugama moći.

S druge strane, žrtve ratnih zločina su na marginama društva, prepuštene same sebi, bez zajedničkog fronta usmjerenog protiv počinitelja, često žrtve manipulacije lažnih zaštitnika iz politike, ali, ponekad, i sopstvenih predstavnika.

To je bosanskohercegovačka stvarnost u kojoj se pojavljuje Sud Bosne i Hercegovine kao obećanje pravde; institucija koja, za razliku od Tribunala u Hagu, ima stalni mandat, bez ograničenog roka trajanja, i kojoj se žrtve okreću sa svojim očekivanjima za kažnjavanjem svih počinitelja.

Bez efikasne policije, tužilaštava i sudova osposobljenih da se stručno i nepristrasno bave procesuiranjem ratnih zločinaca ovakva očekivanja su potpuno neutemeljena.

Iako je jasno da se slična očekivanja vjerovatno ne mogu ispuniti i uz postojanje efikasne i djelotvorne pravosudne mašine, Sud i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine su se prihvatili uloge motora u jednoj takvoj mašini u nastajanju u Bosni i Hercegovini.

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, poučeno problemima Tužilaštva Tribunala u Hagu, neposredno nakon osnivanja Posebnog odjela za ratne zločine donijelo je strategiju po kojoj je stvoreno pet istražnih timova koji pokrivaju pet regija Bosne i Hercegovine. Timovi su sastavljeni od lokalnog i međunarodnog osoblja i svi koriste isti metod analize.

Kriterijumi

Usvojeni kriteriji propisuju da će se svi predmeti ocijenjeni kao „vrlo osjetljivi“ procesuirati pred Sudom Bosne i Hercegovine. Predmet će biti ocijenjen kao „vrlo osjetljiv“ ako tretira zločine genocida, istrebljenja, višestrukih ubojstava, silovanja i druga seksualna zlostavljanja kao dio organiziranog napada, (npr. u logorima ili nakon vojnog napada), porobljavanje, mučenje, progon na rasprostranjenj i sistematskoj osnovi, masovna zatočenja u logore, te ako su počinioci bivši ili sadašnji visoki vojni oficiri, politički lideri, nosioci pravosudnih funkcija, šefovi policijskih uprava, komandanti logora, osobe sa izrazito nasilnim karakteristikama i višestruki silovatelji; te ukoliko u predmetu svjedoče posebno ugroženi svjedoci kao što su insajderi ili svjedoci koji bi mogli biti i sami umiješani u krivična djela, ako postoji realna pretpostavka da bi moglo doći do zastrašivanja svjedoka ili je to predmet u kojem bi lokalne vlasti mogle biti zainteresirane da zaštite počinitelja iz određenog razloga. Ukoliko predmet ispunjava neki od ovih kriterija, dobija oznaku „vrlo osjetljiv“ i njegovo procesuiranje se održava na Sudu Bosne i Hercegovine. Ostali predmeti ratnih zločina se klacificiraju kao „osjetljivi“ i upućuju na procesuiranje kantonalnim i okružnim tužilaštvima sa mjesnom nadležnošću.

Istovremeno, Posebni odjel za ratne zločine usaglasio je niz kriterija sa kantonalnim/okružnim tužilaštvima po kojima će se svi predmeti ratnih zločina pregledati i ocijenjivati. Ovi kriteriji se koriste da bi se slučajevi podijelili na one koji se smatraju „vrlo osjetljivim“ i da se kao takvi zadrže u cilju istrage i potencijalnog podizanja optužnice u Posebnom odjelu za ratne zločine Tužilaštva BiH, te na one koji se smatraju „osjetljivim“ gdje će predmet biti upućen na kantonalno/okružno tužilaštvo na istragu.

Ovako forumlisana strategija bi za posljedicu trebala imati dosljednu i transparentnu politiku izbora predmeta koje će zadržati Posebni odjel za ratne zločine. Do sada je u nadležnosti Tužilaštva BiH zadržano oko 200 predmeta ratnih zločina dok ih je preko 600 upućeno kantonalnim i okružnim tužilaštvima u Federaciji BiH i Republici Srpskoj na daljnje procesuiranje.

Na Sudu i u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine smo na samom početku uvidjeli da ako želimo uspjeti u procesuiranju ratnih zločina moramo biti do kraja integrisani u društvo. Postojanje jaza između zajednice i institucija, poput onog između Tribunala u Hagu i zajednica u bivšoj Jugoslaviji bilo bi pogubno za naš kredibilitet i podršku od koje zavisi da li ćemo uspjeti. Komunikacija sa žrtvama ratnih zločina je prepoznata kao presudna za takvu integraciju.

Sudske institucije koje se bave procesuiranjem ratnih zločina nisu obično otvorene za dvosmjernu komunikaciju sa žrtvama. One su uglavnom ograničene na „outreach“ projekte u kojima se promovišu

aktivnosti sudskih institucija. Informacije prezentirane u okviru takvog koncepta uglavnom teku jednosmjerno i oblikovane su s ciljem da približe rad sudova i tužilaštava zajednici, obično bez mogućnosti da zajednica informiše sudske institucije o svom viđenju njihovog rada ili da ponudi svoje učešće. Komentarisane rada sudskih institucija često je viđeno kao vršenje pritiska a protok informacija od žrtava ka tužilaštvima se isključivo odvija putem istražitelja.

Sud, a posebno Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, od samog početka su se u potpunosti otvorile prema žrtvama. Kao nikad ranije, žrtve iz Bosne i Hercegovine su dobile priliku da direktno komuniciraju sa najvišim dužnosnicima i ostvare puno učešće u procesu.

Postoji nekoliko različitih projekata čije je težište na komunikaciji između žrtava i Suda i Tužilaštva Bosne i Hercegovine.

U jednom od njih, žrtve ratnih zločina iz različitih krajeva Bosne i Hercegovine dolaze na Sud i sastaju se sa tužiocima odgovornim za područje iz kojeg dolaze, imaju priliku da pruže relevantne informacije i ostvare direktne kontakte sa tužiocima. Uz to, tokom posjete žrtve imaju priliku da se upoznaju sa postupkom svjedočenja, razgovaraju sa članovima Ureda za podršku svjedocima, posjete sudnice i na najbolji način upoznaju i demistifikuju sud i samo suđenje.

Projekat uspostave mreže nevladinih organizacija, čiji je primarni cilj stvaranje snažnog fronta podrške žrtvama i potencijalnim svjedocima u zajednici je jedinstven po svojoj prirodi i opsegu.

Zamišljena i implementirana kao zajednički projekat civilnog društva u Bosni i Hercegovini i Ureda registrara za ratne zločine i organizirani kriminal, mreža se zasniva na potrebi da se pitanje ratnih zločina shvati i prihvati kao problem čitavog društva a ne samo i jedino kao problem pravosuđa.

Mreža je koncipirana tako da nekoliko nevladinih organizacija djeluje kroz osam informacijskih centara raspoređenih da pokrivaju cijelu teritoriju Bosne i Hercegovine. Trenutno funkcionišu centri u Tuzli, Prijedoru, Mostaru i Sarajevu, a uskoro se očekuje otvaranje takvih kancelarija u Bihaću, Bijeljini, Banjoj Luci i Travniku.

Uloga centara je da kroz rad koordinatora i aktivista pruže detaljnu informaciju o procesu krivičnog gonjenja ratnih zločina svim zainteresovanim organizacijama i građanima i načinu na koji se u taj proces mogu uključiti; da uključe postojeće organizacije u mrežu tako da one stave svoje kapacitete na raspolaganje potencijalnim svjedocima i žrtvama ratnih zločina, te da identificiraju osposobljenost institucija i organizacija u određenim sredinama da potencijalnim svjedocima i žrtvama pruže podršku i zaštitu kako bi omogućili njihovo učešće u procesu putem svjedočenja. Tamo gdje takva osposobljenost ne postoji, koordinatori će raditi na projektima zajedno sa zainteresovanim članicama mreže da bi se stanje promijenilo.

Uz to, svaki od centara će imati telefonsku liniju putem koje će građani moći da se informišu o radu pravosudnih institucija na procesuiranju ratnih zločina i načinu na koji mogu da se uključe kao svjedoci ili drugačije.

Krajnji cilj ovakvog djelovanja je da se u zajednici, među žrtvama i svjedocima, stvori osjećaj vlasništva nad pravosudnim institucijama i nad samim procesom kažnjavanja ratnih zločina.

Do sada, za nešto više od pet sedmica rada u četiri centra, više od 120 različitih organizacija i institucija se uključilo u mrežu, stavivši se na raspolaganje potencijalnim svjedocima i žrtvama. Interakcija između civilnog društva, žrtava i potencijalnih svjedoka i Tužilaštva i Suda Bosne i Hercegovine je danas svakodnevna i nedvosmisleno pokazuje postepeno stvaranje fronta onih koji su za procesuiranje ratnih zločina i vladavinu prava protiv počinitelja ratnih zločina.

Boban Šimšić je primjer kako takva interakcija funkcioniše. Naime, predmet koji je protiv njega pokrenulo tužilaštvo u Goraždu sadržavao je dokaze koji su ga svrstavali u kategoriju „osjetljiv“, tako da je predmet prebačen tužilaštvu u Istočnom Sarajevu. Kroz razgovore sa žrtvama sa ovog područja, tužioci Tužilaštva Bosne i Hercegovine došli su do novih svjedoka i dokaza koji nisu ranije bili dijelom predmeta. Za kratko vrijeme su prikupljeni dokazi koji su Bobana Šimšića jasno svrstavali u kategoriju „vrlo osjetljiv“ i omogućili njegovo procesuiranje na Sudu Bosne i Hercegovine.

Prvog dana suđenja Šimšiću, u javnoj galeriji sjedilo je desetak žena žrtava silovanja i progona sa područja Višegrada, prizor tako rijetko viđen na Tribunalu u Hagu. Siguran sam da i one razumiju da Sud Bosne i Hercegovine neće procesuirati sve počinitelje ratnih zločina koji su njima nanijeli zlo. Možda svi nikada neće biti kažnjeni. Ali je od neizmjerne važnosti da osjećaju Sud BiH svojim, da se tako u njemu ponašaju i da znaju da u njihovoj službi radi institucija sa najvećim kapacitetima za procesuiranje ratnih zločina u regionu.